

Статия е публикувана във в. “АзБуки”, ноември 2007

МАРИЯ СКЛОДОВСКА-КЮРИ – ВЕЛИК ИЗСЛЕДОВАТЕЛ И ПРЕПОДАВАТЕЛ С ОТЛИЧНИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ КАЧЕСТВА

140 години от рождението на Мария Кюри

Мария Кюри (7.11.1867 – 4.7. 1934) е едно от най-популярните имена в света. Тя е **първия учен** носител на две Нобелови награди – за физика, през 1903г. поделена с Пиер Кюри и Анри Бекерел (за откриването на радиоактивните явления) и за химия, през 1911г. (за получаване на чист радий). Мария Кюри живее, учи и се утвърждава като учен във време, когато разбирането на обществото за ролята и правата на жената са били твърде ограничени. Тя е **първата жена**, която чете лекции в Сорбоната. Мария Кюри е **първата жена** член на Медицинската академия в Париж, а също почетен член на редица международни Академии на науките. Но освен велик учен Мария Кюри е изключителен преподавател, възпитател и хуманист.

Мария Склодовска (Маня) е родена в семейство, където царят стабилни семейни и педагогически принципи. Баща ѝ е преподавател по физика и химия, а майка ѝ ръководи пансион за момичета.

На шестнадесет години Маня завършва средното си образование със **златен медал**. Още съвсем млада започва да изкарва прехраната си като дава уроци, а на доброволни начала изнася лекции пред работнички. Въодушевено и упорито Маня търси своя път, но е загрижена и за бъдещето на сестрите си и на брат си. Хрумва ѝ героичното за нейните осемнадесет години решение да започне работа като домашна учителка и със заплатата си да поеме следването на по-голямата си сестра Броня в Париж, за което тя мечтае. След като Броня стане лекарка ще може да помага финансово на Маня на учи в Сорбоната. Една смела, но не и неосъществима идея. Животът блестящо потвърждава уменията на Мария да поема отговорности, да мисли стратегически и да реализира идеите си. Дебютът ѝ като учителка е труден и тя го описва с горчивина: ”Спечелих, като опознах по-добре човешкия род. Научих се, че описаните в романите лица съществуват и че не бива да влизаме в съпрекосновение с хора, които парите са опустошили.” Нейната непобедима енергия и воля я водят по лабиринта на живота. ”Първи принцип: не се оставяй да те повалят нито хора, нито събития” – пише Мария в дневника си. Желанието ѝ най-после се сбъдва. През 1891 г. тя прекрачва прага на Сорбоната. Мария се справя отлично (първа) на изпита за специалност физика. През пролетта на 1894г. тя взема успешно (втора) и изпита за специалност математика и започва самостоятелни проучвания върху магнетизма на металите. По това време Мария се запознава с Пиер Кюри. Тя няма още двадесет и седем години, а той е навършил тридесет и пет и е вече изтъкнат физик със значително научно творчество. След като се омъжва за Пиер, двамата живеят съвсем скромно, само с неговите петстотин франка месечна заплата. Изследователската ѝ работа не ѝ носи доходи и Мария решава да вземе изпитите за учителска правоспособност. Тя вече е известен учен, подготвя докторската си дисертация, когато е назначена като преподавател по физика във Висшето девическо педагогическо училище в Севър (основано през 1881г. с цел да осигурява и подготвя преподаватели за девическите училища). Студентките се обучават от най-изтъкнатите преподаватели в Сорбоната и от Колеж дьо Франс. Стремешът е както да се придобиват знания, така и да се създадат условия обучаваните да бъдат в контакт с най-добрите умове. Пристигането в Севър през 1900 г. на жена-преподавател предизвиква сензация. Въпреки сромноста си, Мария Кюри привлича навсякъде вниманието и открива за жените нови хоризонти. За нейните часове учениците не чакат звънеца. Те дебнат кога ще пристигне любимата преподавателка и щом зърнат в края на кестеновата гора сивата ѝ рокля, тичат да заемат местата си в лекционната зала, изпълнени с уважение и обич към

тази толкова интересна и богата личност като учен, жена и преподавател. Люсиен Гос Фабен, една от най-добрите ученички на Мария Кюри в Севър си спомня: ”Лекциите на г-жа Кюри ми носеха светлина. Без да ни заслепява, тя ни вдъхва увереност, привлече ни и ни овладя със скромността, с чувствеността, с желанието си да ни бъде полезна, с усета, проявяван както към нашето невежество, така и към способностите ни. Тя ни преподаваше класическа физика. През време на цялата ми кариера нейните лекции ми служеха като прекрасен справочник”.

Мария Кюри грабва вниманието на своите ученици и с уменията си на сръчен експериментатор. Тя прибавя към лекциите си интересни практически занимания. Еужени Котон, ученичка от Севър, но и близка приятелка на семейството, по-късно пише: ”До постъпването ни в Севър мислихме, че физиката се изучава единствено по книги, където бяха събрани придобитите от учените знания и схеми на уредите, с които те са си служели, за да открият изучаваните от нас закони. Училищните кабинети съдържаха лъскави месенгови уреди, монтирани върху поставки от полиран махагон. Преподавателите ни ги вземаха понякога, за да го опишат или за демонстрация на някой опит, но ние никога не ги докосвахме. С пристигането на Мария Кюри като наша преподавателка всичко се промени.”

През юли 1903 г. Мария кани студентките, на които преподава във Севър, на защитата на собствената си докторска дисертация на тема: ”Изследвания върху радиоактивните вещества”. Още една смела стъпка на отличен педагог – тя включва студентките си в един урок от самия живот. В този урок тя е изпитваната. Но и този път тя се представя блестящо. Получава почетното звание и поздравления от журито. Успехите на Мария Кюри вдъхват насърчение. Те са велик пример за жените.

Мария Кюри подпомага студентките от училището в Севър не само в интелектуално отношение. Със своето силно развито чувство за справедливост и изпозвайки и афоритетата си, тя съдейства за подготвяне на реформата, която цели да приравни системата на образование в севърското училище със системата на Педагогическото училище.

Зад привидната строгост, маскираща скромността на Мария Кюри, се крие човешкото ѝ топло сърце, което учениците ѝ скоро опознават. През време на експериментите възникват непренудени разговори, в които се проявяват характерите на учениците ѝ. След някоя тяхна реплика сериозното лице на преподавателката им се озарява от очарователна усмивка. През 1906г. Мария е поканена да поеме катедрата по физика след смъртта на съпруга си, но интересът ѝ към училището в Севър не престава. Натрупаният опит в преподавателската дейност в Севър се оказва много ценен. Той ѝ помага впоследствие да приеме тежката задача на преподавател в Сорбоната, поверена ѝ след трагичната смърт на Пиер Кюри. На 5 ноември 1906 г. за **първи** път в истирията на Сорбоната на подиума в амфитеатралната лекционна зала, препълнена до краен предел, се появява Мария Кюри. Скромна и величествена в облеклото си, в жестовите си. По нейно желание тя се появява без официалности. Присъстващите в залата я поздравяват с буйни овации. Тя изглежда бледа, съвсем слаба, в черната си крайно семпла рокля. Откроява се само голямото, сияйно чело с пепеляво руса, буйна и ефирна коса, която тя прибира назад. След успешния дебют, Мария продължава изглеждащия непосилен за една жена труд. Тя полага усилия да превъзмogne съществуващите предрасъдъци и да докаже, че жената е достойна да преподава в Сорбоната. Тя обновява ежегодно преподаваната материя, движи и ръководи работата в особено важната лаборатория. Елена Гледич, хонорован професор в Университета в Осло, предава своите впечатления за лабораторията, която Мария Кюри ръководи, така: ”Най-важното и най-ценното в тази лаборатория беше тесния контакт между студенти и ръководители. Дори начинаещия в лабораторията чувстваше, че не бе изоставен, както често се случваше в подобни случаи; занимаваха се с него, насърчаваха го. Мария Кюри умееше да предава на всички сътрудници собственото си убеждение, че съвместния труд е необходима основа за всяко

научно изследване, че зле обоснования резултат е без всякаква стойност и, обратно – трудолюбието носи крайно удовлетворение.”

Специален родителски и педагогичен подход Мария има и към своите деца – Ирена и Ева. Подобно на Пиер и тя е убедена в първостепенното значение на научните знания. Със своите приятели и колеги, също глави на семейства, тя надълго обсъжда въпроси за възпитанието на децата. Големите учени съвместно решават сами да дадат на децата си основата на научното образование. Те основават прочутия “Кооператив”, който остава щастливи спомени у децата, които го посещават. Те се учат на опити от най-ловките експериментатори на века и на расъждения от най-изтъкнатите умове. Ирена и Ева, освен обучението във френски училища, изучават задълбочено и полски език. Мария Кюри успява да им предаде своята любов към природата и спорта. Галовното обръщение на дъщерите ѝ към нея “Ме” е израз на топлите чувства между тях. Но топлите чувства винаги вървят ръка за ръка с градивни изисквания и стабилни принципи за живота. На 6 септември 1914 г. (по време на Първата световна война) Мария Кюри пише до Ирена: “Давай задачи на малкия Фернан Шабан. Ако сега не можете да работите за Франция, то работете за нейното бъдеще. След войната, уви, ще липсват много хора и ще трябва да се заместят. Учете колкото може повече физика и математика.” Чудесен съвет на жена, която знаеше цената на времето и се ужасяваше от неговото пропиляване.

След завършване на войната настъпва момента, когато Мария Кюри започва да работи в новите помещения на Радиевия институт. Това беше нейната мечта – да изгради в памет на Пиер Кюри храм на науката. Тя превърна Радиевия институт в един от най-известните научни центрове за изучаване на радиоактивността. В Радиевия институт работят и много чуждестранни учени. Ректорът (за тогавашното време) на Софийския университет професор Наджакков и професор Скобелцин от Московската академия на науките се гордеят, че са били ученици на Мария Кюри. Спомняйки си своето желание да учи в Париж, М.Кюри превръща лабораторията в един от най-гостоприемните международни творчески центрове. През 1933г. там са били представени едновременно седемнадесет народности.

На 4 юли 1934 г. сърцето на Мария Кюри спира да тупти.

Тя остава дълбока и трайна следа в съзнанието на съвременниците си и на бъдещите поколения с високите си изследователски и преподавателски качества, с борбения си дух, със своя хуманизъм.

Чест е за българското училище, че в Музея на М.Кюри в Париж се намира сборник с произведения на български ученици (стихове, есета, рисунки), посветени на Мария Кюри. Учителката по химия, която запознава своите ученици със живота на Мария Кюри и ги вдъхновява за творческа изява е Величка Стоянова (сега пенсионер), която работи в 96 СОУ в периода 1987 – 1989 година.

Мария Добрева – преподавател по химия
Ирина Николова – химик